

**Міністерство освіти і науки України
Комунальний заклад вищої освіти
“Вінницька академія безперервної освіти”**

**Кафедра екології, природничих
та математичних наук**

Магістерська кваліфікаційна робота на тему:

**“НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ І ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ
ЕКОЛОГО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН м. ПОЛТАВА”**

Роботу виконала:

Максименко Оксана Іванівна

Науковий керівник:

Мудрак Г.В., кандидат

***географічних наук, доцент, доцент кафедри
екології та охорони навколишнього середовища***

Вінницького національного аграрного університету

Актуальність теми: Упродовж останніх років проблема з організації активної рекреації стала особливо актуальною для мешканців великих міст. Саме рекреаційне освоєння приміської зони великих міст є достатньою альтернативою значно дорожчому виїзному і міжрегіональному внутрішньому туризму. Однак раціональне використання рекреаційно-туристичних ресурсів неможливе без детального їх аналізу розташування та придатності для цілей рекреації. З огляду на природні й антропогенні умови у м. Полтава гостро постає проблема задоволення рекреаційних потреб. Тому, враховуючи природний потенціал, наявну інфраструктуру та екологічний стан у межах міста необхідно визначити доцільність розташування рекреаційних зон.

Мета магістерської кваліфікаційної роботи – проведення обґрунтування розміщення еколого-рекреаційних зон м. Полтава.

Об'єкт дослідження – земельні ділянки еколого-рекреаційних зон м. Полтава.

Предмет дослідження – оцінка та обґрунтування створення еколого-рекреаційних зон м. Полтава.

Завдання:

- на основі інформаційних джерел подати характеристику рекреаційних ресурсів;
- схарактеризувати принципи формування ландшафтно-рекреаційних територій;
- подати еколого-географічну характеристику об'єкта досліджень;
- визначити оцінку еколого-рекреаційних зон м. Полтава;
- встановити придатність еколого-рекреаційних зон в адміністративних районах м. Полтава та їх доступність;
- запропонувати вимоги щодо розташування системи зелених насаджень на вулицях і дорогах м. Полтава;
- на основі проведених досліджень, запропонувати комплекс заходів щодо зменшення антропогенного навантаження на рекреаційні ландшафти м. Полтава, заходи з їх охорони та раціонального використання.

Матеріали і методи дослідження

Дослідження проводились на кафедрі екології, природничих та математичних наук КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

Інформаційною базою досліджень послужили відібрані й опрацьовані матеріали, звіти, доповіді та екологічний паспорт Управління екології та природних ресурсів Полтавської ОДА, Державної екологічної інспекції у Полтавській області, Полтавської МТГ, Генеральний план м. Полтава.

Методи дослідження:

візуального спостереження, комплексний, історичний (у результаті якого розглядалася історія багатовікового досвіду містобудування, благоустрою і озеленення), еколого-порівняльний аналізи, ландшафтно-екологічний (для планування і створення еколого-рекреаційних зон) та картографічний (для створення карт)..

Гіпотеза дослідження полягала в тому, щоб встановити придатність еколого-рекреаційних зон в адміністративних районах м. Полтава і визначити їх доступність, запропонувати вимоги щодо розташування системи зелених насаджень в рекреаційних зонах, на основі проведених досліджень подати комплекс заходів щодо зменшення антропогенного навантаження на рекреаційні ландшафти м. Полтава, їх охорону та раціональне використання.

Інноваційність результатів дослідження полягала в тому, що вперше запропоновано методику визначення антропогенного навантаження на рекреаційні ландшафти м. Полтава, встановлено придатність еколого-рекреаційних зон в адміністративних районах м. Полтава та визначено їх доступність, з'ясовано вимоги щодо розташування системи зелених насаджень на вулицях і дорогах м. Полтава, запропоновано комплекс заходів щодо зменшення антропогенного навантаження на рекреаційні ландшафти м. Полтава, їх охорону та раціонального використання.

Теоретичне значення дослідження полягало в тому, що:

- розглянуто принципи формування ландшафтно-рекреаційних територій;
- подано еколого-географічну характеристику об'єкта досліджень;
- визначено оцінку еколого-рекреаційних зон м. Полтава та встановлено їх придатність і доступність;
- на основі проведених досліджень, запропоновано комплекс заходів щодо зменшення антропогенного навантаження на рекреаційні ландшафти м. Полтава, їх охорону та раціональне використання.

Практичне значення одержаних результатів полягало у розробці комплексу заходів щодо зменшення антропогенного навантаження на рекреаційні ландшафти м. Полтава, їх охорону та раціональне використання.

Результати дослідження апробовано в:

Максименко О.І., Мудрак Г.В. Екологічна оцінка рекреаційних зон м. Полтави / Збірник статей викладачів, вчителів, студентів ступеня вищої освіти “магістр” та здобувачів наукового ступеня “доктор філософії” “Еколого-збалансований розвиток суспільства: стан, проблеми, перспективи: науково-методичне видання”. Редкол.: О.В. Мудрак (гол. ред.) та ін. Вінниця: КЗВО “ВАБО”, 2021. Випуск №3. С. 58-64.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
“ВІННИЦЬКА АКАДЕМІЯ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ”

Кафедра екології, природничих та математичних наук

**ЕКОЛОГО-ЗБАЛАНСОВАНИЙ
РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА:
СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**
ЗБІРНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПРАЦЬ

Випуск 3

Вінниця – 2021

На виконання **першого завдання** у магістерській кваліфікаційній роботі розглянуто наукові засади використання еколого-рекреаційних ресурсів на території України і надана характеристика рекреаційних ресурсів.

Встановлено, що Україна має великі рекреаційні ресурси, до яких належать географічні об'єкти, що використовуються чи можуть бути використані для відпочинку, туризму, лікування, оздоровлення населення. А також встановлені принципи формування ландшафтно-рекреаційних територій.

Проаналізовано, що до земельних ділянок, на яких розташовані природні рекреаційні ресурси, належать ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, мальовничі місця, що є об'єктами туризму, тощо.

На виконання **другого завдання** у магістерській кваліфікаційній роботі розглянуто умови і методика проведення досліджень

Подано природні умови розташування м. Полтава.

Встановлено, що згідно фізико-географічного районування територія дослідження відноситься до Південної лісостепової області Придніпровської рівнини, центральної частини Ворсклянського фізико-географічного району.

Враховані, принципи і критерії етапів організації екологічного моніторингу різних видів екосистем рекреаційних територій.

На виконання **третього завдання** у магістерській кваліфікаційній роботі було здійснено оцінку еколого-рекреаційних зон м.Полтава.

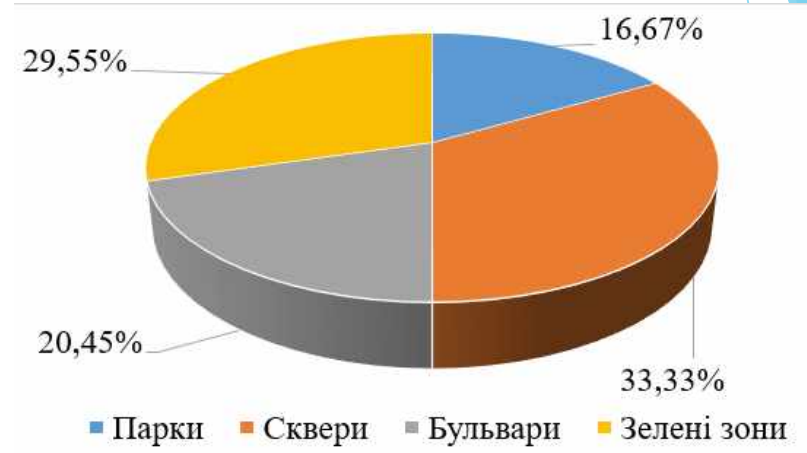
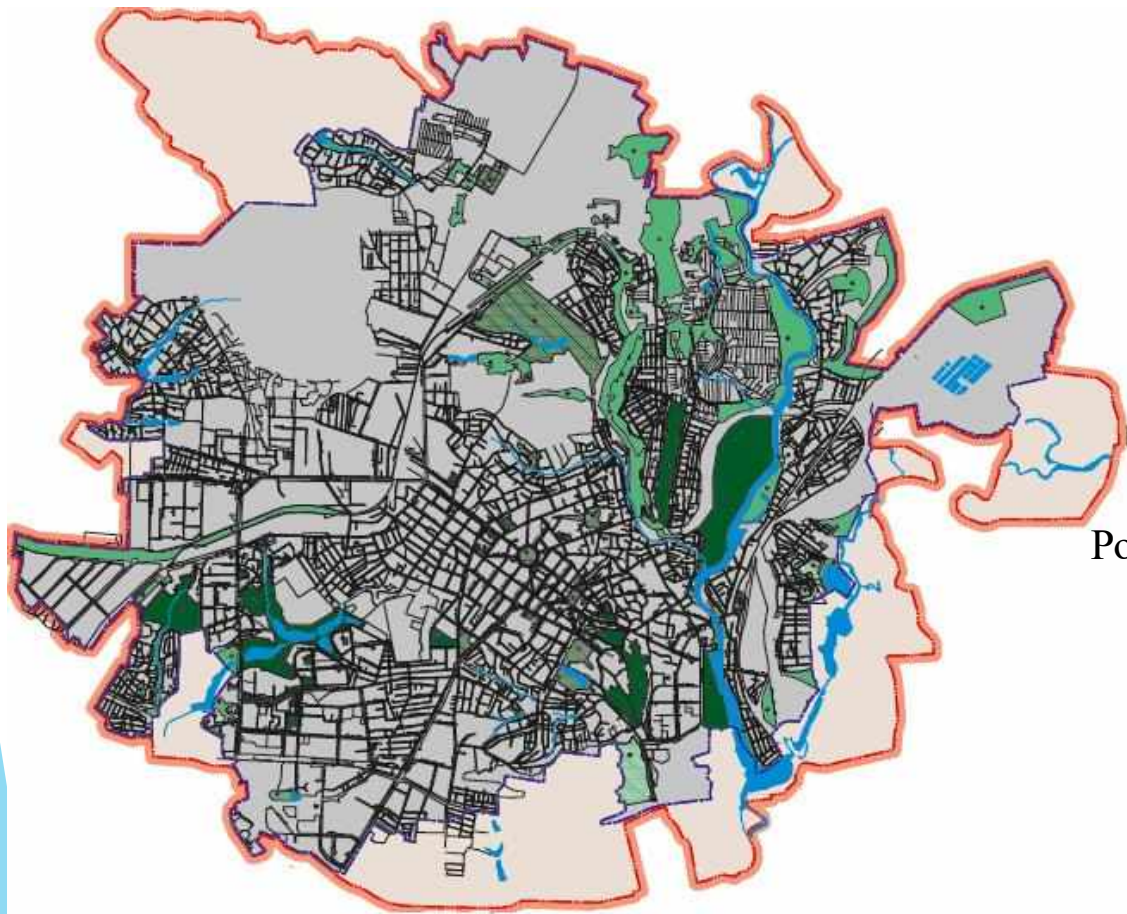
Здійснено, аналіз територій та об'єктів природно-заповідного фонду м.Полтава, охарактеризовані перспективні території та проведений розподіл на еколого-рекреаційні зони (парки, сквери, бульвари, зелені зони).

З'ясовано, що уся система еколого-рекреаційних зон сучасного міста виконує різноманітні функції, з яких найважливішими є: містобудівні, пов'язані з членуванням окремих зон і структур населеного місця, об'єднанням частин в одне ціле, підвищенням виразності архітектурних ансамблів; оздоровчі, пов'язані з оптимізацією мікроклімату, підвищенням ефекту.

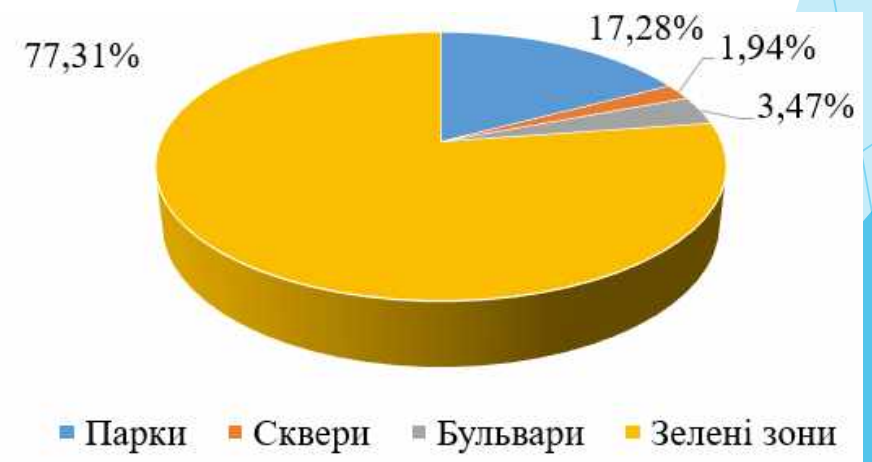
Встановлено, що розподіл на групи еколого-рекреаційних зон повинен відповідати розмірам відведеної території потребам населеного пункту, що визначається згідно з ДБН 360; можливістю максимального використання існуючої рослинності, рельєфу, водоймищ; забезпеченню приєднання інженерних мереж до відповідних мереж населеного пункту; можливістю будівництва капітальних споруд в умовах даного рельєфу, ґрунту, ґрунтових вод тощо; наявністю транспортних сполучень або можливість їх будівництва; віддаленістю від промислових підприємств і великих магістралей тощо.

Рекреаційні зони м. Полтава

Кількість еколого-рекреаційних зон (%)

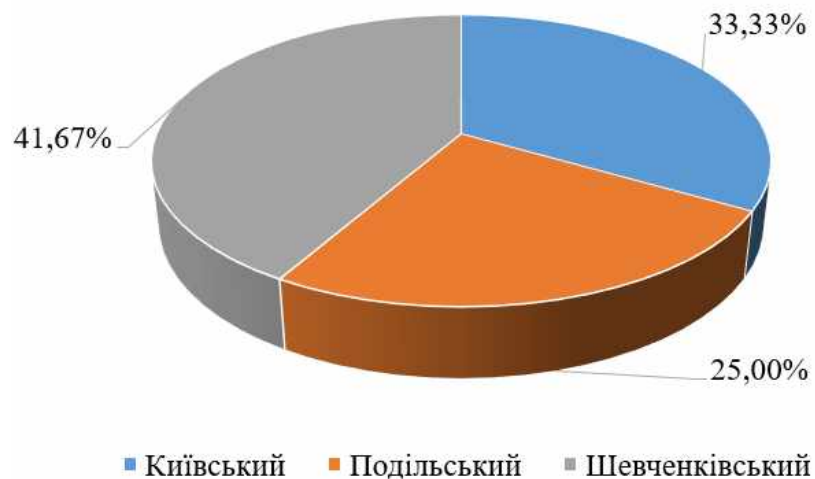
Розподіл рекреаційних зон м. Полтава за площами

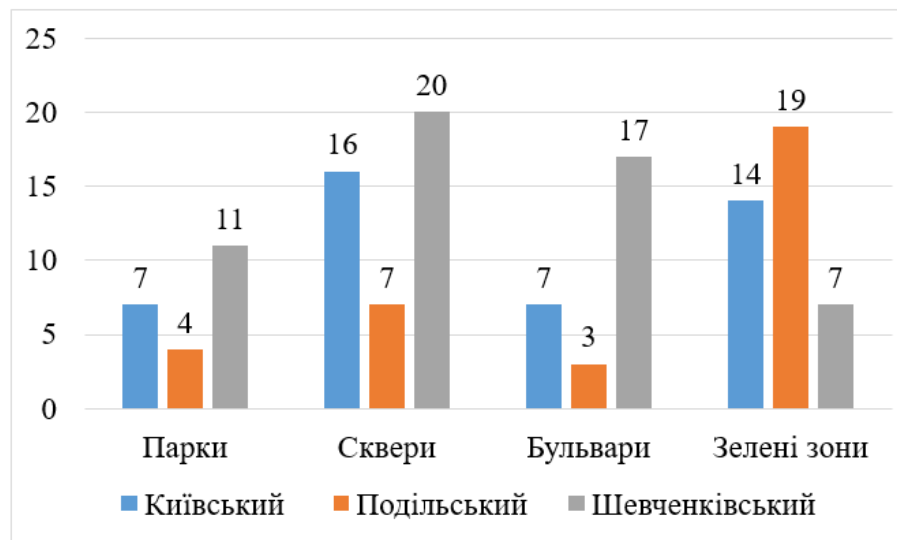
Аналіз рекреаційних зон за кількістю

№	Група рекреаційної зони	Райони міста Полтави					
		Київський		Подільський		Шевченківський	
		к-сть	S, га	к-сть	S, га	к-сть	S, га
1.	Парки	7	154,6628	4	44,8924	11	66,6316
2.	Сквери	16	8,9212	7	3,5022	20	17,4307
3.	Бульвари	7	28,9253	3	4,2393	17	20,2859
4.	Зелені зони	14	277,96	19	723,18	7	189,92
Усього		44	470,4693	33	775,8139	55	294,2682
Разом у місті		Кількість зон – 132; площа зон – 1540,5541 га					

Кількість рекреаційних зон (%)

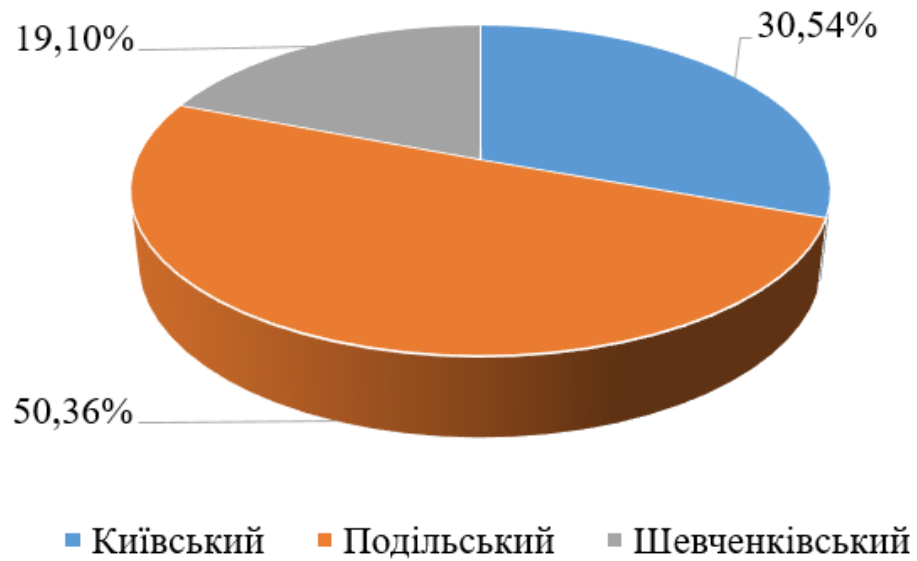

Порівняння кількості рекреаційних зон (%) за районами міста

Аналіз рекреаційних зон за площами

Площа рекреаційних зон (%)

Порівняння площ рекреаційних зон (%) за районами міста

Результати розрахунків рекреаційних зон

1. Середня площа рекреаційної зони м. Полтава, райони: Київський – 10,69 га, Подільський – 23,51 га, Шевченківський – 5,35 га.
2. Площа зони у відношенні до площі району: Київський – 11,56 га, Подільський – 3,85 га, Шевченківський – 6,80 га.
3. Середня площа рекреаційної зони на 1 жителя району: Київський – 0,0052 га, Подільський – 0,015 га, Шевченківський – 0,0021 га.
4. Площа рекреаційних зон для 1 жителя м.Полтави станом на 01.12.2019 р. становить – 0,0053 га (53 м²). А ще у 2009 році на одного мешканця Полтави припадало 108 м² зелених насаджень – це був один з кращих показників в Україні.

Рекреаційні зони за районами м. Полтави

Київський район

№	Група рекреаційної зони	Кількість		Площа, га	
		район	місто	район	місто
1.	Парки	7	22	154,6628	266,1868
2.	Сквери	16	44	8,9212	29,8541
3.	Бульвари	7	27	28,9253	53,4505
4.	Зелені зони	14	39	277,96	1191,06
	Усього	44	132	470,4693	1540,5541

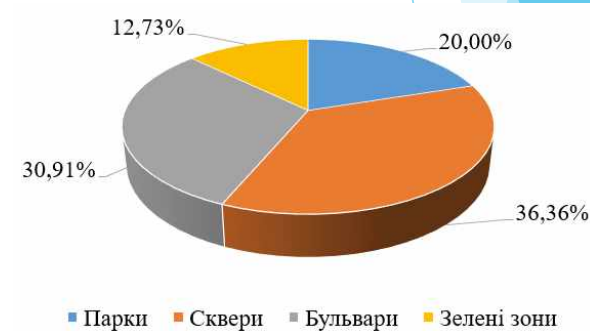
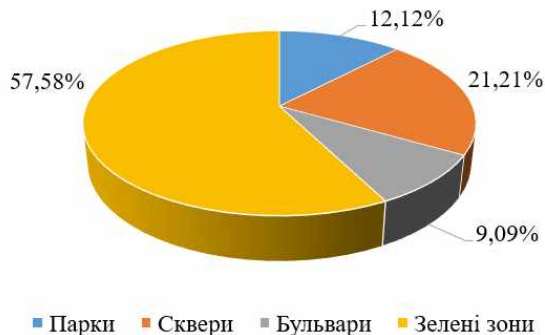
Подільський район

№	Група рекреаційної зони	Кількість		Площа, га	
		район	місто	район	місто
1.	Парки	4	22	44,8924	266,1868
2.	Сквери	7	44	3,5022	29,8541
3.	Бульвари	3	27	4,2393	53,4505
4.	Зелені зони	19	39	723,18	1191,06
	Усього	33	132	775,8139	1540,5541

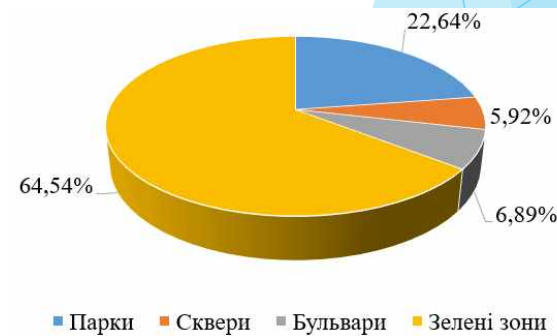
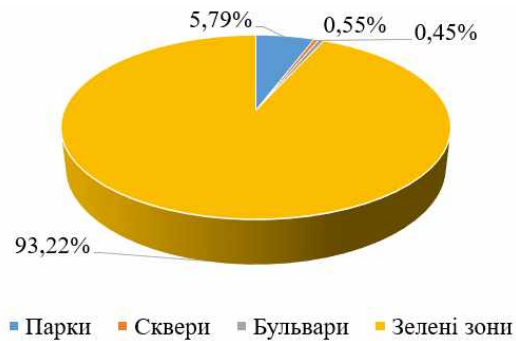
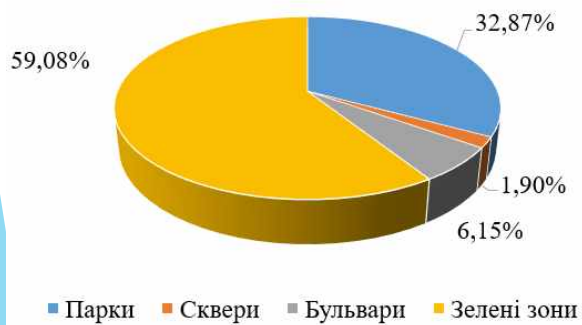
Шевченківський район

№	Група рекреаційної зони	Кількість		Площа, га	
		район	місто	район	місто
1.	Парки	11	22	66,6316	266,1868
2.	Сквери	20	44	17,4307	29,8541
3.	Бульвари	17	27	20,2859	53,4505
4.	Зелені зони	7	39	189,92	1191,06
	Усього	55	132	294,2682	1540,5541

Кількість рекреаційних зон (%)

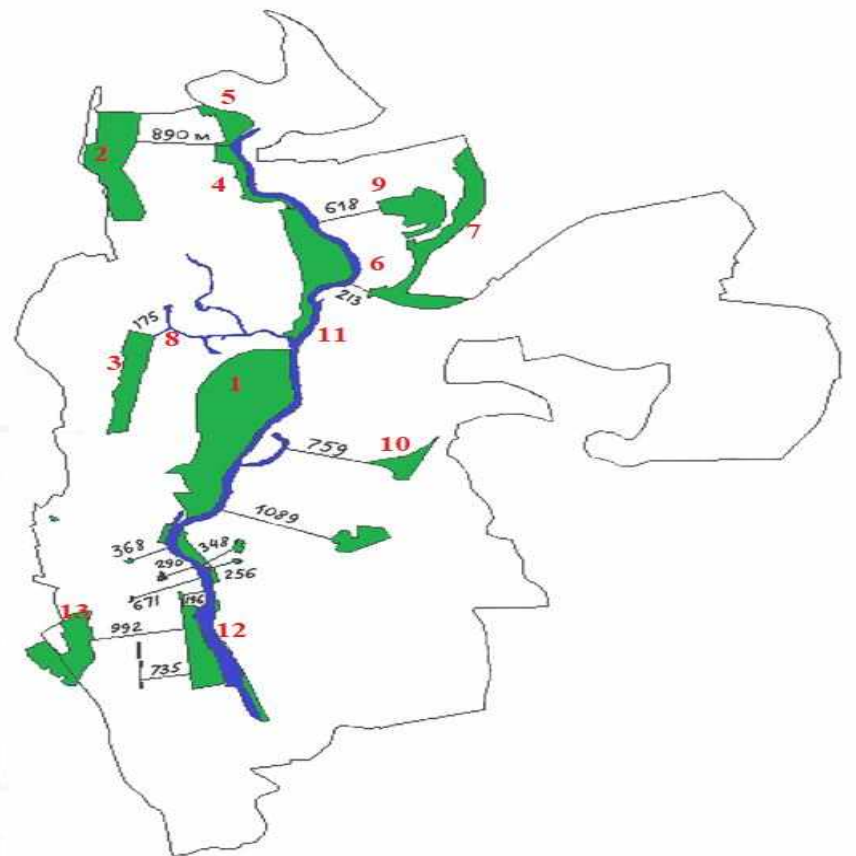
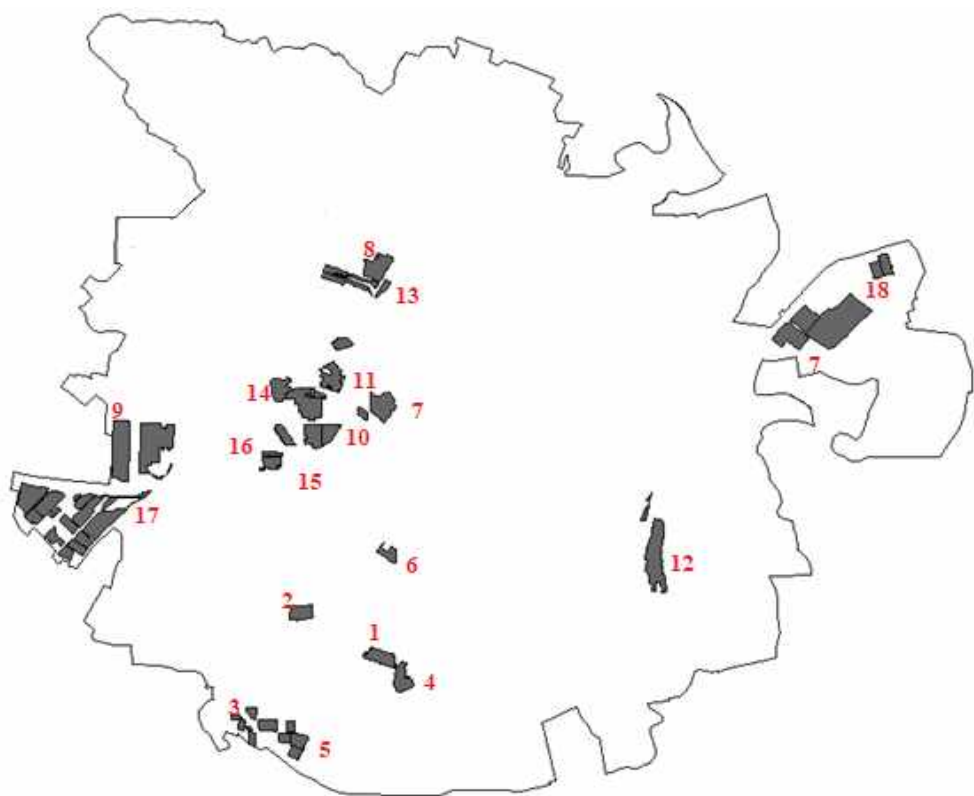
Площа рекреаційних зон (%)

Критерії доцільності розміщення рекреаційних зон

- 1) *Облаштованість території для рекреаційних цілей.* Якщо на об'єкті наявні місця відпочинку – ставимо (1), якщо відсутні (0).
- 2) *Історико-культурні та туристичні комплекси.* Якщо на території зони наявні історико-культурні місця – ставимо (1), якщо відсутні (0).
- 3) *Розташування у зоні впливу промислових підприємств.* Якщо є на об'єкті негативний вплив – ставимо (-1), якщо ні (1).
- 4) *Екологічний стан території.* Якщо наявний ставимо – (-1), якщо відсутній (1).
- 5) *Гідрографічна мережа території.* Якщо є безпосередньо на об'єкті, або поблизу – ставимо (1), якщо відсутні (0).

Розташування промислових підприємств

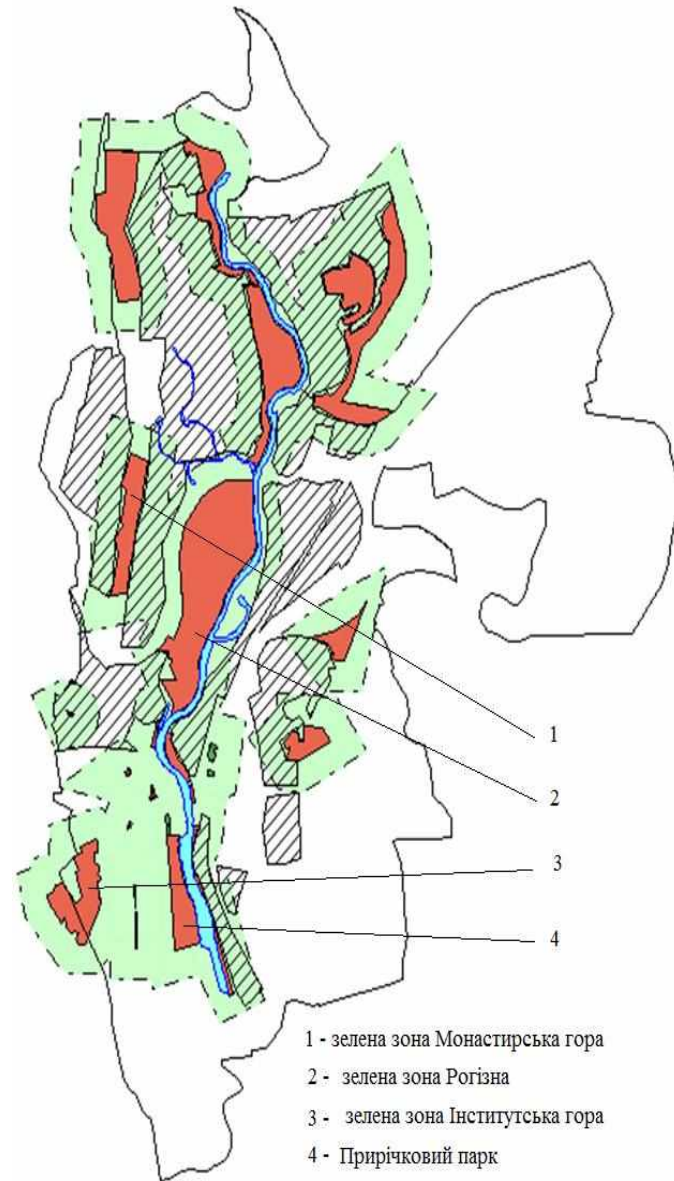

1 – ВАТ «Електромотор», 2 – ПАТ «Алмазний інструмент», 3 – ТОВ «Крокуль», 4 – ВАТ «Керамік», 5 – ВАТ «Полтавський завод медичного скла», 6 – ПАТ «Завод ЛТАВА», 7 – ПАТ «Полтавський турбомеханічний завод», 8 – ПАТ «Полтавський агроагрегатний завод», 9 – ТОВ «Завод ГРЛ», 10 – ПАТ «Полтавський олійноекстракційний завод Кернел Груп», 11 – КП «Полтавський мясокомбінат», 12 – ВАТ «ТРЗ». 13 – ВАТ «Полтавський монтажно-заготівельний завод», 14 – ВАТ «Демітекс», 15 – ПАТ «Полтавський машинобудівний завод», 16 – ВАТ «Полтавський комбікормовий завод», 17 – ВАТ «Полтавхіммаш», 18 – Будівельно-монтажне управління компанії «Укргазпромбуд».

1 – Рогізна природоохоронна зона річки Ворскла; 2 – Червоний шлях; 3 – Вороніна природоохоронна зона р. Ворскла; 4 – Монастирська гора; 5 – Патлаївський пагорб; 6 – по пров. Оксамитовий; 7 – по вул. Старокотелевська; 8 – по пров. Лева Вайнгорта; 9 – Патлаївська гора; 10 – по вул. Красна Поляна; 11 – Зелений острів прибережна зона р. Ворскла, 12 – Прирічковий парк, 13 – Парк Перемога.

№	№ на схемі	Назва рекреаційної зони	Критерії доцільності розташування рекреаційних зон				Сума балів	
			Облаштованість території для рекреаційних цілей (Якщо на об'єкті наявні місця відпочинку – ставимо (1), якщо відсутні (0))	Історико-культурні та туристичні комплекси (Якщо на території зони наявні історико-культурні місця – ставимо (1), якщо відсутні (0))	Розташування у зоні впливу промислових підприємств (Якщо є на об'єкті негативний вплив – ставимо (-1), якщо ні (1)).	Екологічний стан території (Наявність на території зони рекреації самовільних місць облаштування вогнищ, сміттєзвалищ, захаращення території. Якщо наявний ставимо – (-1), якщо відсутній (1))		Гідрографічна мережа території (Якщо річка, ставка або водойми є безпосередньо на об'єкті, або поблизу – ставимо (1), якщо відсутні (0))
1	1a	2	3	4	5	6	7	8
Парки								
1.	1	Перемоги (ПЗФ)	1	1	1	1	1	5
2.	2	Студентський	1	0	1	1	0	3
3.	3	Скорботної матері (Парк навколо Братської могили жертв фашизму)	1	1	-1 (завод "ЛТАВА")	1	0	2
4.	4	Корпусний сад (ПЗФ)	1	1	1	1	0	4
5.	5	ім. Котляревського (Вічний вогонь - меморіальний комплекс Солдатської Слави) (ПЗФ)	1	1	-1 (завод "ЛТАВА")	1	0	2
6.	6	Незалежності	1	0	1	1	0	3
7.	7	Воїнів- афганців	1	0	1	1	0	3
8.	8	Миру	0	0	-1 ("ТРЗ")	-1	0	0
9.	9	Петровський (ПЗФ)	1	1	1	1	0	4

Пішохідна доступність до рекреаційних зон м. Полтави

1. У сучасних умовах досить важливою є проблема збереження і оздоровлення середовища, що оточує людину в урбоекосистемі, формування в місті умов, благотворно впливають на психофізичний стан людини, що особливо важливо в період інтенсивного росту міст, розвитку всіх видів транспорту, підвищення з кожним роком тону міського життя.

2. З огляду на природні й антропогенні умови у м. Полтава гостро постає проблема задоволення рекреаційних потреб. Тому, враховуючи природний потенціал, наявну інфраструктуру та екологічний стан у межах міста необхідно визначити доцільність розташування рекреаційних зон.

3. Серед районів за кількістю рекреаційних зон займає Шевченківський 41,67%, Київський 33,33% і Подільський 25,0%. За площами для районів міста Подільський 50,36%, Київський 30,54% і Шевченківський 19,1%. За кількістю рекреаційних зон перше місце посідає Шевченківський район, але за площами цей же район має найменшу площу.

4. Середня площа рекреаційної зони: Київський – 10,69 га, Подільський – 23,51 га, Шевченківський – 5,35 га. Площа зони у відношенні до площі району: Київський – 11,56 га, Подільський – 3,85 га, Шевченківський – 6,80 га. Середня площа рекреаційної зони на 1 жителя району: Київський – 0,0052 га, Подільський – 0,015 га, Шевченківський – 0,0021 га. Площа рекреаційних зон для 1 жителя м.Полтави становить – 0,0053 га.

5. Розроблені такі критерії доцільності розташування рекреаційних зон на території м. Полтава: 1) облаштованість території для рекреаційних цілей; 2) історико-культурні та туристичні комплекси; 3) розташування у зоні впливу промислових підприємств; 4) екологічний стан території; 5) гідрографічна мережа території.

6. Для реального використання рекреаційних зон необхідно зі списку 132 рекреаційних зон ті зони, які мають 0 балів (з парків – 7, скверів – 7, бульварів – 12, зелених зон – 30), або провести на них заходи із благоустрою для подальшого виконання свого значення. Отже на території міста Полтава залишається 76 рекреаційних зон, а решта являються не перспективними для рекреації.

Дякую за увагу!